

Değişen Kültürel Mekânlar, Dönüşen Gelenekler: Ankara'da Hıdırellez Kutlamaları ve Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri

Changing Cultural Spaces, Transformation of the Traditions: Hıdırellez Celebrations held in Ankara and Hamamönü Hıdırellez Festivals

Selcan GÜRÇAYIR TEKE

Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, Ankara
sgurcayir@gazi.edu.tr

Öz

Yazı karşılama ritüellerinden biri olan Hıdırellez Şenliği, Anadolu'nun büyük bir kısmında kutlanmaktadır. Geleceğe yönelik beklentilerin Hıdırellez Şenliği'nde yapılan uygulamalarla gerçekleşeceği düşüncesi, bu ritüelin canlılığının ve kuşaklar arasındaki aktarımının temel motivasyonu olarak değerlendirilebilir. Hıdırellez'de gerçekleştirilen pek çok uygulama doğa ile ilgili uygulamalardır. Anadolu'nun pek çok yerinde Hızır'ın uğradığına inanılarak Hıdırellez'in kutlandığı pek çok kültürel mekân bulunmaktadır. Bu kültürel mekânların kentlerde planlanmayışı ve var olanların muhafaza edilmeyişi Hıdırellez kutlamalarının kente taşınmasını dolayısıyla kültürel sürekliliğin sağlanmasını engellemektedir. Bu çalışmada, kültürel bir mekân olarak Hıdırellez kutlanan yerler ve bu geleneğin sürdürülebilmesi için bu mekânların kente taşınmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Mekânın geleneğin sürdürülmesinde ve biçimlenmesindeki temel önemi, kentte kutlanan Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Ankara'da bu yıl altıncısı düzenlenecek olan Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde değişen mekâna bağlı olarak değişen katılımcı profili ve katılımcıların beklentilerinin Hıdırellez kutlamalarını nasıl biçimlendirdiği tartışılmıştır. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde ritüelin inanç boyutunun yanı sıra, eğlence boyutunun da öne çıktığı ve bazı geleneklerin popüler kültürün bir parçası haline getirildiği tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Gelenekler, Kültürel mekânlar, Hıdırellez, Hıdırlık, Geleneksel kutlamalar, Hamamönü, Ankara

Abstract

Hıdırellez festival, one of the rituals that hails the start of summer, is celebrated widely across Anatolia. The belief that wishes for the future will come true if certain actions are performed at Hıdırellez festival, may be seen as the basic motivation behind this ritual and the transmission of this tradition from generation to generation. Many practices at Hıdırellez are related to nature. The space to celebrate Hıdırellez is of the utmost importance due to the context of the ritual. There are many cultural spaces in Anatolia assigned for the celebration of Hıdırellez; these are selected based on the belief that they have been visited by Hızır. The cultural transmission of Hıdırellez celebrations is being hindered among an urbanizing population due to few new spaces being planned for them and a lack of protection for the existing spaces. This article focuses on the Hıdırellez festival spaces and the necessity of moving these spaces into cities in order to maintain the tradition. This article evaluates the basic importance of these spaces from the standpoint of sustainability and the formation of the tradition using the Hamamönü Hıdırellez festival, which is celebrated in Ankara. It discusses the variations of the participant profiles at the Sixth Hamamönü Hıdırellez festival, to be held in Ankara this year and how their expectations have been shaped based on changing spaces. It concludes that besides the dimension of belief in the rituals, the dimension of entertainment is also prominent for participants at the Hamamönü Hıdırellez festival, and that various Hıdırellez traditions have found their way into popular culture.

Keywords: Traditions, Cultural spaces, Hıdırellez, Hıdırlık, Traditional celebrations, Hamamönü, Ankara

Giriş

Hıdırellez Anadolu'da yaygın olarak kutlanan mevsimlik geçiş ritüellerinden biridir. Bir halk inanışına göre, Hızır ve İlyas'ın bir araya geldiği günün hatırasına kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas kelimelerinin birleşmesiyle oluşan Hıdırellez, Miladi takvime göre 6 Mayıs, Rumi takvime göre ise 23 Nisan gününe rastlamaktadır. Eski takvimde, 23 Nisan'dan (6 Mayıs) 26 Ekim'e (8 Kasım) kadar süren 186 gün, Hızır Günleri adıyla yaz mevsimini; bu tarihten tekrar 23 Nisan'a (6 Mayıs) kadar devam eden 179 gün, Kasım Günleri adıyla kış mevsimini oluşturmaktaydı (Ocak, 1999, s. 121). Hıdırellez kış mevsiminin sona ermesini ve yaz mevsiminin başlangıcını simgeler. Anadolu'da Hıdırellez, Hızır-İlyas, Ederlezi, Kakava, Haftamal, Eğrilce, Eğrice adlarıyla bilinir. Ahmet Yaşar Ocak'a göre, Hızır ve İlyas hakkında hayli zengin bir İslami literatür olduğu halde Hıdırellez'e ilişkin veriler yok denecek kadar azdır. Bu da Hıdırellez kutlamalarının kökeninin İslamiyet öncesi dönem ve kültürlerde aranması sonucunu doğurmuştur (Ocak, 1999, s. 122).

Bahar veya yazın gelişyle ilgili Mezopotamya, Anadolu, İran, Yunanistan ve Doğu Akdeniz çevresinde bazı tanrılar adına kutlamaların yapıldığı bilinmektedir. Sümer'de İnana ve Dumuzi, Babil'de İshar ve Tammuz, Yunan'da Aphrodit ve Adonis, Mısır'da İsis ve Osiris, Hitit'te Hannahanna ve Telipinu buluşmaları bunlara örnek olarak verilebilir (Kutlu, 2012, s. 92). Ahmet Yaşar Ocak, Hıdırellez kutlamalarının Anadolu Selçukluları döneminde gelenekselleşmeye başladığını, Osmanlı döneminde de yaygın bir biçimde kutlandığını ifade etmiştir. Hatta bu kutlamaların dini açıdan sakıncalı olup olmadığını da tartışmış; Şeyhülislam Ebusuud Efendi tarafından "Hıdırellez günü gezinti ve eğlenceye çıkan müslümanların, özel olarak bugüne saygıları sebebiyle bunu yapmıyorlarsa dinen bir sakıncası olmadığı" şeklinde bir fetva verdiğini belirtmiştir. (Ocak, 1999, s.128). Bunun yanında Hıdırellez'de kuzu kesme ritüelinin Osmanlı döneminde çok yaygın bir şekilde sürdüğü "kuzu kesilmesine yalnızca Hıdırellez zamanında izin verileceği, hatta et sıkıntısı çekildiği zamanlarda bile Hıdırellez'in bu yasaktan müstesna tutulduğuna" ilişkin arşiv belgeleri de bulunmaktadır (Ocak, 1999, s. 133).

Tarihi çok eskilere götürülebilecek Hıdırellez kutlamaları, Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ın bir araya geldiğine yönelik anlatılara dayanır. Bu anlatılar varyantlaşsa da şu anlatı halk arasında

oldukça yaygındır: Hz. Hızır ve Hz. İlyas ölümsüzlük suyu âb-ı hayat içerler ve ölümsüzlüğe kavuşurlar. Hz. Hızır karada, Hz. İlyas ise denizde darda kalanlara yardım eder. Her yıl 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece bir gül ağacının dibinde ya da bir su kenarında buluşur, yeryüzüne bolluk ve bereket dağıtıp dilekleri yerine getirirler.

Hıdırellez etrafında oluşan inançlar, kutlamalarda yapılan uygulamalar ve pratikler yörelere göre de varyantlaşır. Orhan Acıpayamlı, bunların diğer folklor olaylarıyla kıyaslandığında çok ufak varyantlar olarak değerlendirilebileceğine dikkat çekmiştir (Acıpayamlı, 1973, s. 20). Kuzu eti yemek, Hıdırellez gecesi soğuk suya girmek, ateş üzerinden atlamak, salıncakta sallanmak sağlık dileklerini; yiyecek, içecek kaplarının, ambarların, para keselerinin, cüzdanların ağzının açık bırakılması, mayasız sütün yoğurt olmasının beklenmesi bolluk ve bereket dileklerini; ev, araba, çocuk, tarla, bağ bahçe gibi dileklerin gül ağacının dibine çizilmesi, olması istenilen şeylerin bir kâğıda yazılması daha sonra bu kâğıtların akarsu, göl ya da denize bırakılması mal mülk dileklerini ifade eden genel Hıdırellez uygulamalarıdır. Kilit açma ve martufal geleneği gibi kısmet ve talih açma ile ilgili uygulamalar da Hıdırellez günü gerçekleştirilmektedir (Ocak, 1999).

Bu çalışmada, Hıdırellez kutlamalarının sürdürülmesinde ve gelecek kuşaklara aktarılmasında, kutlama mekânlarının yaşamsal olduğu varsayımından hareketle Hıdırellez ve kutlama mekânları ilişkisine odaklanılacaktır. Hıdırellez kutlamalarına ilişkin asırlardır kuşaktan kuşağa aktarılan bilgilerin devamlılığının sağlanmasında, nüfusun kırsal alandan kente taşınmasıyla birlikte Hıdırellez'in kent ortamında kutlanabilir mekânlara ihtiyaç duyduğuna değinilecektir. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Gazi Üniversitesi, Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Enstitüsü Derneği ve Altındağ Belediyesi işbirliği ile kent merkezinde bu yıl altıncısı düzenlenecek olan Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri ile birlikte kentte Hıdırellez kutlamaları için yeni bir mekân kurgulanması ve kurgulanan bu mekânın geleneği nasıl dönüştürdüğü sorularına cevap aranacaktır.

Kültürel Mekân Olarak Hıdırlıklar

Hıdırellez'de kutlama mekânı ritüel gereği önemlidir. Anadolu'nun pek çok yerinde Hıdırellez kutlanan mekânlar Hıdırlık ya da Hıdırlık Tepeleri olarak adlandırılır.¹ Bu

1 Hıdırellez'in kutlandığı mekânlar yörelere göre farklı isimler taşırlar. Örneğin Tekirdağ'da Hıdırellez'in kutlandığı harman yeri, köy meydanı veya ağaçlık alana "eğrek veya sığır iğreği" adı verilir (Erman, 1990). Filiz Meydan'a göre, Kütahya'da Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı alanlar "turhan-turfan" olarak adlandırılmaktadır ve hıdırlık, ritüelin kutlandığı yer için ortak bir tabir olarak kullanılmıştır (Meydan, 1990).

mekânlar şehir, köy ve kasabaların yakınındaki ağaçlık ve yeşillik yerlerdir; dere, göl vb. su kaynaklarının bulunması da kutlama mekânı olarak seçilmelerinde tercih nedenidir.² Anadolu'nun pek çok yerinde Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı mekânların yakınında türbe ya da yatır olduğu da dikkati çekmektedir.

Mekânın yeşillik alanlar olarak tercih edilmesi, Hz. Hızır'ın Hz. İlyas ile kırlarda, yeşil alanlarda, gül fidanının, su kenarlarının yanında buluşacağı inancına dayanır. Kıra çıkma, onların buluşma anını görme ümidini ve Hz. Hızır'ın gezdiği her yeri yeşerttiği gibi bereketinden yararlanma dileğini yansıtmaktadır.³ Kutlama mekânının inançlarla ilişkili bu tercih nedenin yanında Hıdırellez'de kurban kesilmesi, hep birlikte bu kurban etinin ve getirilen yiyeceklerin yenilmesi, toplu olarak gerçekleştirilen bir ritüel olması gereği çok sayıda insanı aynı anda barındırabilmesi ve Hıdırellez'in pek çok yörede bir piknik havası içerisinde kutlanması da mekânın açık ve yeşil bir alan olarak seçilmesini gerektirir.⁴

Hıdırellez'de mekânın kutlama için önemi, mekâna atfedilen kutsallıkla da ilişkilendirilebilir. Mekânın kutsallığına dair inanışlar ve söylenceler kutlama mekânını daha da önemli kılar. Kutlamaların yapıldığı yerler ya Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ın buluştuklarına, oradan geçtiklerine inanılan yerlerdir ya da kutlama mekânların yakınındaki türbeler dileklerin yerine geldiği türbelerdir. Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı yerler zaman içerisinde dönüşseler de halk "hızır uğrağı" olduğuna inandığı bu mekânlarda Hıdırellez kutlamaları yapmaya devam edebilir. Safranbolu, Arcak Köyü'nde 1990'da yapılan alan araştırmasında köylülerin geçmişte Hıdırellez kutladıkları, suyun bulunduğu Pınarbaşı'nda pınarın heyelan sonucu kaybolmasına rağmen "hızır uğrağı" olduklarına inandıkları bu alanda Hıdırellez kutlamaya devam ettikleri görülmüştür (Barlas, 1990, ss. 32-33). Halkın kutlama mekânı konusundaki hassasiyeti zaman zaman değişik çözümler bulunmasına da yol açabilir. Gaziantep'te Hıdırellez kutlamalarının yapıl-

dığı kavaklıkta suyun azalması sonucu dilek kâğıtlarını suya atmak isteyen halkın talebi, belediyenin arabalarla su boşaltmasıyla yerine getirilmiştir (Çelik, 1990, s. 72). Bazı kutlama mekânları da mimari planlamalar neticesinde yok olmuşlardır. Antalya'da halkın Hıdırellez kutladığı Urumkuşu'na Dedeman Oteli yapılmış ve mekân artık bu amaç için kullanılamaz olmuştur (Seyirci, 1990, s. 138).

Hıdırlık tepeleri ya da hıdırlıklar, inanç, kutlama sırasında yapılan uygulamalar ve sosyal bütünleşme açısından sembolik anlamlara da sahiptir. Hıdırlık adı verilen alanlar geleneğin sürdürüldüğü, paylaşma duygusunun yaşandığı, beraberliğin ve grup kimliğinin hissedildiği, bir gruba ya da bir kültüre ait olma bilincini sağlayan mekânlardır. Hıdırellez özelinde kutlama mekânı aynı zamanda doğa-kültür ilişkisinin sürdürüldüğü bir alandır. Dolayısıyla hıdırlıklar, Hıdırellez kutlamalarının sürdürülmesi için hayati öneme sahip kültürel mekânlardan biridir. "Kültürel mekân" kavramı ve geleneklerin kültürel mekânlarla yakın ilişkisi 2003 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile yoğun bir biçimde tartışılmıştır. "Kültürel mekân" kavramı sözleşmenin ikinci maddesinde karşımıza şöyle çıkar: "Somut olmayan kültürel miras toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve *kültürel mekânlar*- anlamına gelir" (Oğuz, 2013, s.167). 2016 yılı itibarıyla İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsilî Listesi'ne farklı ülkeler adına on üç kültürel mekân kaydedirilmişdir. Sözleşmeye kaydedirilen kültürel mekânların aksine Anadolu'da Hıdırellez kutlamaları için her topluluğun ayrı bir kutlama mekânı vardır. Bu kutlama mekânları belirli ortaklıklar gösterse de bu güne ilişkin özel ve tek bir kutlama mekânından bahsedilemez. Dolayısıyla Hıdırellez'e ilişkin tek bir kültürel mekândan değil, kültürel mekânlardan bahsedilebilir. "Kültürel mekân nedir" sorusu sözleşme henüz imzalanmadan

2 Ahmet Yaşar Ocak, Hıdırellez'in kutlanma mekânlarının seçilmesinde "Türkler arasında eskiden mevcut olan tabiat kültürlerinin bilhassa ağaç ve su kültürünün" rolünün de etkili olduğunu belirtir (Ocak, 1999). Anadolu'nun pek çok kentinde mesire alanları da Hıdırellez kutlamaları için kullanılabilir. Erzurum halkının mesire alanı Köşk, bütün halkın bir araya gelerek Hıdırellez'i kutladığı mekânlardan biridir (Özarslan, 2000, s. 205).

3 Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ın buluşma anının "gün doğmadan" önce olacağına yönelik inanış halk arasında oldukça yaygındır. Sabah namazı ile öğleden önceki arada buluşacaklarına dair inanışlar da bulunmaktadır. Safranbolu'da Hz. Hızır ile Hz. İlyas'ın buluşma anında gökte metelik kadar bile bulutun olmayacağına inanılır (Barlas, 1990, s. 27).

4 Mekânın açık bir alan olarak tercih edilmesi, ritüel sırasında gerçekleştirilen uygulamaların ve ritüele ilişkin inançların da açık alanla ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. "Dilekler kâğıda yazıldığı gibi su kenarına çizgilerle çizilebilir, yahut da taş, çöp, bez yardımıyla küçük maketler de yapılabilir. Bunlar eğer evde yapılıyorsa, ya bahçeye ya da balkona yapılır. Çünkü Hızır gökyüzünde dolaşmakta olduğundan açık yerlerde olmazsa onları göremez." (Çelik, 1990, s. 72).

2002 yılında Leiden Üniversitesi'nden Wim van Zanten tarafından hazırlanan Somut Olmayan Kültürel Mirasa ilişkin bir sözlükte şöyle tanımlanmaktadır: "İnsanların etkileşime girmek, paylaşmak ya da sosyal uygulamalar ve düşünceleri değiştirmek amacıyla toplandıkları fiziksel ya da sembolik bir mekândır (Zanten, 2002, s. 4). Tanımdan da anlaşılacağı üzere kültürel mekân "etkileşime girmek", "paylaşmak" "sosyal uygulamalar gerçekleştirmek" için kullanılır ve fiziksel bir mekân olabileceği gibi sembolik bir mekân da olabilir. Bu tanım ışığında Hıdırellez kutlama mekânları, bu kutlamaya dâhil olanların etkileşime girdiği, birlikte sosyal uygulamalar gerçekleştirdikleri, paylaşımında buldukları fiziksel bir kültürel mekândır. Kültürel mekânların ortadan kalkmasının, bu mekânlarda icra edilen kültürel uygulamaların da yaşama imkânını ortadan kaldıracağını belirten M. Öcal Oğuz, kültürel mekânların kültürel sürdürülebilirlik için önemini şöyle ifade etmektedir:

Bu mekânlar doğum, sünnet, evlenme, ölüm gibi geçiş ritüellerine bağlı olabileceği gibi, cami, türbe, yatır, mezarlık, hıdırlık, bayram yeri gibi halk inançlarına veya bağ bozumu, yayla şenliği, köy yaşantısı gibi halk hayatına yönelik olabilir. Başka kültür mekânlarında, başka kültürel tutumlar içinde olan bireyler, kültürel mekân olma özelliğini ve etkinliğini koruyan yerlerde korunması amaçlanan kültüre kolaylıkla eklenilebilmekte ve geçici bir süre de olsa bu mekâna ait biri gibi davranmaktadır (Oğuz, 2007, s. 32).

Bu sözlerden hareketle, kültürel mekânların yalnızca kültürel uygulamaların gerçekleştirildikleri yerler olarak değerlendirilemeyeceği, kültürel uygulamaların devam etmesinde, kişilerin davranışlarının biçimlendirilmesinde önemli rollere sahip oldukları ifade edilebilir. Dolayısıyla kentteki mekânların planlanmasında, insanların kültürlerine göre biçimlendirmelerin ve düzenlemelerin yapılması kültürel süreklilik açısından önem taşımaktadır. Kültürel mekânların kültürün sürdürülmesindeki başat rolü, mekân tasarımlarının ve kültürel mekânların planlanmasına dikkat edilmesi gerekliliğini doğurur:

Mekânları ve yapıları gündelik kullanım biçimlerimiz mimarlar, geliştiriciler ve planlama bölümleri tarafından tasarlanan idealize edilmiş kullanım biçimleri ve

davranışlardan oldukça farklıdır. İnsanların bir mekânı gerçekte nasıl kullandıkları, halka açık mekânlardan karşılaşmasını istedikleri duygusal ve kültürel beklentiler, ritüellerde ve kendiliğinden icra ettikleri sembolik eylemlerin hepsi halka açık mekânlar yaratırken önemli tasarım unsurlarıdır (Faulds, 1994, s. 150).

Mekân tasarımları ve insanların bu mekânları kullanım biçimleri üzerine çalışmalar yürüten Faulds, yaptıkları alan araştırmaları ve katılımlı gözlemler neticesinde elde ettikleri veriler ve bilgilerle, halk bilimcileri, şehir planlamasında başvurulması gereken önemli kaynaklardan biri olarak görür. Özellikle şehir planlamasında mekânları kullanacak olan topluluklarla birlikte çalışılmasının, mekân tasarımlarını daha kullanışlı ve daha başarılı kılacağını ileri sürer (Faulds, 1994). Şehir planlamasında, insanların kendilerini ve kültürlerini ifade edebilecekleri alanların oluşturulması, kent kimliği ve kültürel süreklilik açısından önem taşımaktadır.

Ankara'da Hıdırellez Kutlama Mekânları

Ankara'ya bağlı ilçelerde ve köylerde Hıdırellez yaygın bir biçimde bilinmektedir. Ankara'da kırsal alanlarda Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı kültürel mekânlar da bulunmaktadır. Bu mekânların bir kısmında bu kutlamalar halen sürdürülmekte, bir kısmı ise geçmişte kutlanan Hıdırellezlerden hatırlanmaktadır. Şereflikoçhisar ve Nallıhan'da 'çayır', Bala'da 'soğuk su başı', Çamlıdere'de 'evlerin önü', Bala/Keklice Köyü'nde 'depel' adı verilen piknik alanı, Çubuk/Aşağıemirler Köyü'nde 'köy meydanı', Mamak/Hüseyin Gazi'de 'Hüseyin Gazi Dağı', Ayaş merkezde 'sigire' ya da 'dağın başı', Şereflikoçhisar/Şeker Köyü'nde 'tepe', Bala/Büyükboyalık Köyü'nde 'verem çeşmesi', Gölbaşı/Oğulbey Köyü'nde 'su başı', Nallıhan Beydili Köyü'nde 'kayalık' ve 'çeşme', Nallıhan/Ozan Köyü'nde 'Erenler' dedikleri yatırın yanı ve Polatlı/Şabanözü Köyü'nde 'Akpınar' gibi mekânlarda Hıdırellez kutlamaları gerçekleştirilmektedir.⁵ Ankara kırsalında Hıdırellez, Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi bir arada yenilip içildiği, eğlenildiği, yumurtaların boyandığı, ateşin üzerinden atıldığı, dileklerin dilendiği bir gündür. Kırsaldaki bu Hıdırellez kutlama mekânları, insanların yılda bir kez de olsa bir şeyler üretmek ve paylaşmak, birlikte eğlenmek, sosyalleşmek, doğayla iletişim kurmak,

5 Kutlama mekânlarına ilişkin bu veriler, Ankara Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen bir proje kapsamında 2012 yılında Ankara merkez ve ilçelerinde gerçekleştirilen alan araştırması verilerinin yer aldığı, Gazi Üniversitesi Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi arşivindeki derleme kayıtlarından alınmıştır. Kaynak kişiler, Hıdırellezle ilişkin bu kutlama mekânlarından bahsetseler de değişen yaşam şartları, genç nüfusunu çalışmak amacıyla köyden ayrılması, vb. gerekçelerle Hıdırellez'in eskisi gibi kutlanmadığını görüşmelerde sıklıkla yinelemişlerdir.

kimi zaman da kısmet bulmak için bir araya geldikleri mekânlardır.⁶

Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı geleneksel ya da kırsal mekânların nüfusla birlikte kente taşınmaması, var olan mekânların da kültürel pratiklerden ayrı bir biçimde düşünülerek planlanması Hıdırellez kutlamalarına ilişkin pek çok bilginin ve geleneğin unutulmasını da beraberinde getirmiştir.⁷ 2012 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Türk Halk Bilimi Topluluğu Kuramsal Grubu'nun Ankara'nın Yenimahalle ilçesine bağlı Fevziye Köyü'nde gerçekleştirdiği alan çalışması verileri bunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Grubun yaptığı alan araştırmalarında, Hıdırellez gününe ilişkin inanmaların ve anlatıların genç kuşak tarafından hiç bilinmediği sonucuna ulaşılmıştır. 27 yaşındaki bir kaynak kişinin "O konuda bir bilgimiz yok. Biz sadece baharın gelişini kutluyoruz. Artık kışın kasvetinden kurtulduk. Yani insanlar kardan, yani hareket edememezlikten, o bunaldıdan çıktığı için... Yok yani Hızır ve İlyas diye bir şey. Yok benim bildiğim yok." sözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir (ODTÜ Topluluk, 2012, s. 212).

Araştırma sonucunda eski kuşaktan yeni kuşağa bilgi aktarımı olmadığı, yeni kuşaklar ve hatta orta yaştakilerin çoğunluğunun geleneksel kutlamalar hakkında bilgilerinin çok az olduğuna ve yeni kuşağın geleneksel kutlamaların anlamlarını bilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Elbette yaşlı ve genç kuşak arasında Hıdırellez'e ilişkin bilgi aktarımının azalmasının modernleşme, geleneksel bilgilerin değer kaybetmesi, kültür aktarım ortamlarının ortadan kalkması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve küreselleşme karşısında yerel kültürlerin değer kaybetmesi vb. pek çok başka neden vardır.⁸ Ancak kırsal

kültürel mekânların kent ortamına taşınmamasının da bu geleneğin hem yaşaması hem de kuşaklar arasında aktarımının sağlanması açısından önemli bir konu olarak değerlendirilebileceği açıktır.

Ankara kırsalındaki Hıdırellez kutlama mekânlarının yanı sıra Ankara kent merkezinde de Hıdırlık Tepesi adıyla bilinen bir tepede Hıdırellez kutlamalarının gerçekleştiği bilinmektedir (Şekil 1 ve Şekil 2). Hıdırlık Tepe, Ankara Kalesi'nin karşısında yer alır ve Ankara'nın en güzel manzarasının görülebileceği yer olarak tanımlanır. Evliya Çelebi *Seyahatnamesinde* buradan Hazret-i Hızır Makamı olarak bahseder: "... Ankara Kalesi'nin doğu tarafında kaleye eğimli bir yüksek dağ üzerinde Hazret-i Hızır makamı ziyareti: Bölge halkının dinlenme ve mesire yeri her yeri gören yüksek bir türbedir ki bütün Ankara ovası bu kalemin renginde yapraklar görülür "(Günümüz Türkçesiyle, 2012, s. 531).

Şekil 1. 1900'lü yıllarda Hıdırlıktepe.

Kaynak: Tarih İçinde Ankara, 2008, s 92.

6 Ankara/Bala ilçesinin Keklice Köyü'nde genç kız ve erkeklerin birbirlerini görmeleri ve beğenmeleri için bir fırsat olan Hıdırellezde gençlerin birbirlerini görüp beğenmelerine "Hıdırellez göresi" adı verilir (Ankara'nın somut olmayan, 2012, s. 159).

7 2015 TÜİK verilerine göre Ankara nüfusunun % 7.9'u belde ve köylerde % 92.1'i il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır (TÜİK, 2015).

8 Festivallere yönelik ilginin modern dünyada azalmasına ilişkin olarak sekülerleşme, sanayileşme, üretimin rasyonelleşmesi, hareketlilik ve farklı eğlenme seçenekleri gibi gerekçeler de gösterilmektedir (Selberg, 2006). Hıdırellez özelinde bu günü kutlayanların sayısının gittikçe azalmasına ilişkin görüşler şöyledir: Ahmet Yaşar Ocak (1999, s. 130), halkevleri dergilerinde Hıdırellez kutlamalarına ilişkin pek çok yazının yer aldığını ancak bu yazılarda Hıdırellez'in "dönemin ateşli Batılılaşmacı ideolojik yapısına uygun olarak çağ dışı inanç ve âdetler" olarak değerlendirdiklerini belirtir. Ali Rıza Balaman'a göre Hıdırellez, "geleneksel üretim biçiminin bir sonucudur ve "endüstriyel üretime geçmiş kent yaşamında rastlanmas"ı beklenmez: "Geleneksel yaşam biçiminde teknolojik eksiklik ve benzeri nedenlerle bireyin doğayı yeterince denetleyememesi sonucu, kendisinin doğaya tutsaklığına neden olur. Doğaya tutsak birey, doğa üstü güçlere, uğura, berekete, şansa, kadere, vb. inanmak durumundadır." (Balaman, 1983, s. 54). 1990 yılında Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla Gaziantep'te kutlanılan Hıdırellez şenlikleri sırasında Hıdırellez temalı bir atışma gerçekleştiren Âşık Fani ve Âşık Mehmet'in atışmalarındaki şu dörtlük, İslami inanç açısından da Hıdırellez'in batıl inanç olarak yorumlandığını gösterir: İnsanlar sayarlar hatır/Güvenmeyin bunlar batıl/Ne gamı ne kederi/Açarsa Mevlam açar kaderi (Çelik, 1990, s. 74). Hıdırellez'i farklı açılardan "batıl gören" ya da "kentli insan tarafından itibar edilmemesini salık veren" bu görüşlere Öcal Oğuz farklı bir bakış açısıyla yaklaşır: "Ne huzurdur ki, gül ağacının dibine gömülen niyet çömleği ya da dilek ağacına bez bağlama ile ilgili ritüelleri küçümseyenleri, şimdi çam ağacının altında Noel Baba beklerken görüyoruz. Çünkü toplumların kutlamalara ihtiyacı vardır. Bu nedenle kendi ritüellerini unutanlar başkalarınınkini öğrenmek durumunda kalırlar"(Oğuz, 2014, s. 32).

Şekil 2. 1935’li yıllarda Hıdırlıktepe. Kaynak: Ankara Budun Bilgisi, 1935, s 140.

Bu tepenin Osmanlı Devleti döneminde Hızır Tepesi, Cumhuriyetle birlikte Hıdırlık Tepe olarak adlandırıldığı, geçmişten günümüze yerleşim yeri olarak kullanıldığı, Ankara’nın hakim tepelerinden biri olması nedeniyle Anıtkabir’in buraya yapılmasının planlandığı ancak sonrasında vazgeçildiğine ilişkin bilgiler bulunmaktadır (Altındağ’ın Sosyo-Kültürel, 2011, ss. 36-37). Bu tepenin eteklerinde 1950’lerden sonra gecekondulaşmanın başladığı ifade edilmektedir (Erdoğan, Günel ve Kılıcı, 2008a, s. 92).

Hıdırlık Tepesi’nin resimlerinde göze çarpan türbenin Arap şairi İmr’ul Kays’a ait olduğu ileri sürülmektedir. Yine bu tepede bir zaviye olduğuna dair kayıtlar vardır. 1530 tarihli tahrir defterinde “Vakf-ı Zâviye-i Hızır İlyaslık der Ankara an icâre-i bostan çayırı, an icâre-i zemîn-i adil an-icâre-i bostan-ı batta yeri yekün 4900” şeklindeki kayıttan Hıdırlık zaviyesinin çeşitli arazilerin kirasından 4900 akçe yıllık geliri olduğu anlaşılmaktadır (Erdoğan vd., 2008b, ss. 244-245). Hıdırlık Tepesi’nde Hıdırellez’in halk tarafından kutlandığına ilişkin bilgilere rağmen bu kutlamaların nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin ne yazık ki bilgi bulunmamaktadır. Hamit Zübeyr Koşay’ın 1935 yılında Ankara Halkevi Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi yayınları arasından çıkan *Ankara Budun Bilgisi* kitabında bu tepenin yalnızca resmine yer verilmiştir (1935, s. 140). Ankara’daki Hıdırellez kutlamalarına ilişkin bilgilerin verildiği bölümde bu tepeden ve burada

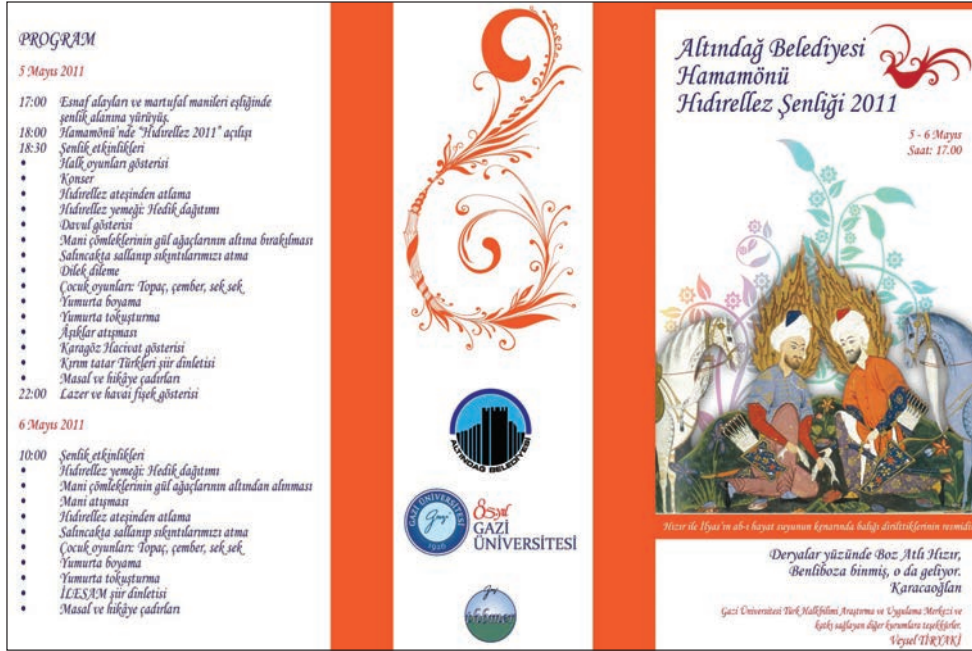
yapılan kutlamalardan bahsedilmemektedir. Hıdırellez kutlamalarının nasıl yapıldığı ile ilgili bilgiler olmasa da bu tepeye ilişkin anlatılar ve inanışların bir kısmı hâlâ canlıdır:

Rivayete göre Hızır Aleyhisselam bölgedeki tepeye sık sık uğramış. Ankara’nın her yöne bakan buengin manzaralı tepesine Hızır Aleyhisselam’ın uğraması nedeniyle ahali de bu tepeye çıkar ve türlü türlü dileklerde bulunmuş. Hatta bu durum öyle yayılmış ki, Ankara’ya sırf dilekte bulunmaya gelen kişiler olmaya başlamış. Gel zaman git zaman bu bölge Hızır Tepesi olarak anılmaya başlamış (İşte Hıdırlıktepe’nin, 2016).

Hızır inancı ve Hıdırellez kutlamalarıyla ilişkilendirilen ve Ankaralıların belki de önceden köylerinde sürdürdükleri Hıdırellez kutlamalarını kent ortamında sürdürme imkânı buldukları bu tepe, önce gecekondulaşmış sonrasında ise kentsel dönüşüm projesinin bir parçası haline gelmiştir. Bölgeye ilişkin kentsel dönüşüm projesinde bu bölgenin kültür için ifade ettiği anlamlar da dikkate alınmamıştır. Hıdırellez kutlama mekânlarının yalnızca bir araya gelinen mekânlar olmadıkları inanış açısından da Hızır’ın uğradığına inanılan mekânlardan tercih edilişi, Ankara kent merkezinde bulunan Hıdırlık Tepesi’ni daha da önemli kılmaktadır. Ancak Ankara’nın köylerinde ve kırsal alanlarında halen kutlanan Hıdırellez’in Ankara şehir merkezinde kutlanmadığı da söylenemez. Ankara merkezinde yaşayanlar da evlerinin bahçelerinde ya da evlerine yakın yeşillik alanlarda küçük gruplarla Hıdırellez kutlamaları yapmaktadırlar. Ancak geleneksel anlamda Hıdırellez kutlamalarının kent merkezinde görülmediği rahatlıkla söylenebilir. Evrim Ölçer Özünel de Ankara’nın gecekondulu bölgesinde 2015 yılında gerçekleştirdiği alan araştırmalarında Hıdırellez’in kent ortamında kutlanmadığını, Hıdırellez’e ilişkin hatırlananların köye dair anılar olduğuna dikkat çeker (Ölçer Özünel, 2015, s. 246). Gelenekte bütün bir köyün hep birlikte kutladığı, hazırlıklarına günler öncesinde başladıkları; kutlamalara katılanlara paylaşma, sosyal yardımlaşma, eğlenme, arınma, iyi ve güzel dileklerde bulunma, kimi zaman kismet bulma fırsatları sunan Hıdırellez kent merkezinde bu beklentileri karşılamaktan uzaktır.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri

Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Enstitüsü Derneği ve Altındağ Belediyesi işbirliği ile Ankara’da 2010 yılından beri kutlanan Ankara Hamamönü Hıdırellez Şenliği

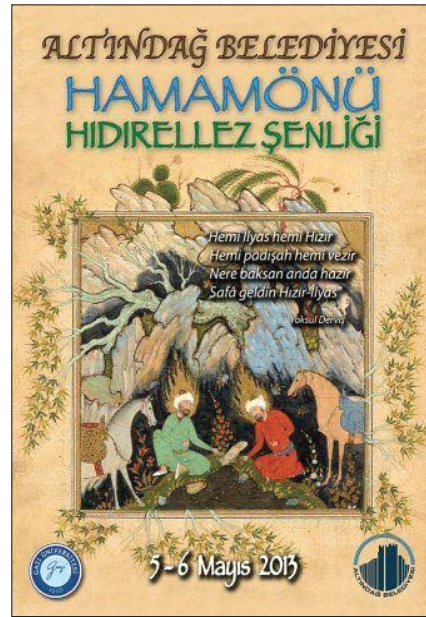

Şekil 3. 2011 Hamamönü Hıdırellez Şenliği broşürü. Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

kent merkezinde Hıdırellez kutlamaları açısından önemli bir girişimdir.⁹ Şenlik, Hamamönü'nde 2010 yılından beri yapılmaktadır ancak Hıdırellez kutlamaları Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü ve Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 2002 yılından bu yana Gazi Üniversitesi'nde organize edilmektedir.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nin yapıldığı bölge, tarihsel ve kültürel olarak son yıllarda yapılan düzenlemelerle önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Dolaşısıyla yerli ve yabancı turistlerin uğrak mekânlarından biridir. Bunun yanı sıra bölgenin kamu kurumlarına yakın olması ve bölgede pek çok restoran ve kafenin yer alması, mekânın gün boyunca pek çok kişi tarafından ziyaret edilmesini sağlamaktadır. Tüm bu özellikleri, Hıdırellez kutlamaları için bölgeyi elverişli kılmaktadır.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri ilk kutlandığı yıldan bugüne kadar etkinlik anlamında pek çok değişikliğe uğramıştır. Ancak şenliğin temel etkinlikleri ve örüntüsü şöyledir: Hıdırellez kapısından giriş, ateşten atlama, gül ağacına dilek bağlama, dilek kuyusuna para atma, yumurta boyama ve tokuşturma, çember çevirme, kilit ile kısımet açma, salıncakta sallanma, masal çadırı, âşık çadırı, nisan taşı, ab-ı hayat çeşmesinden su içme, tuz ekmek hakkı/

Şekil 4. 2013 Hamamönü Hıdırellez Şenliği afişi. Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

bereket çuvalı/mani atışması, oyuncak evi, Dede Korkut Hikâyeleri, hedik ve şerbet ikramı (Şekil 3 ve Şekil 4). Bu etkinliklerin bir kısmı geleneksel Hıdırellez şenlikleri içerisinde olan uygulamalardır. Etkinlik gelenekte olduğu

9 Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölüm Başkanı ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanı Prof. Dr. M. Öcal Oğuz öncülüğünde bölüm akademik personelinin ve öğrencilerinin desteğiyle gerçekleştirilmektedir.

gibi her yıl 5-6 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilmektedir. 5 Mayıs'ta saat 17.00 civarında başlatılan etkinlik hem Hıdırellez için 5 Mayıs gecesinin önemine bir ölçüde dikkat çekmekte hem de mesai saatinin bitimiyle daha çok insanın katılımına uygun hale gelmektedir. Etkinlik 6 Mayıs günü yarım gün sürmektedir.

Teori ve Pratiğin Çatışması: Uygulamanın Zorlukları

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, önceden planlanmış, kurgulanmış bir etkinliktir ve tam bir uygulamalı halk bilimi örneğidir.¹⁰ Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi çalışanları ve Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi bölümü öğrencileri, aylar öncesinden şenliğe ilişkin bir görev paylaşımı gerçekleştirmektedirler. Hıdırellez gününe ilişkin kaynakların okunması, masal çadırında anlatılacak masalların belirlenmesi, Boğaç Han hikâyesinin, orta oyununun provalarının yapılması, mani çömlerine konulacak manilerin seçilmesi, dilek paralarının hazırlanması, etkinlik alanının süslenmesi ve buna benzer pek çok görev paylaşılmaktadır. Etkinliklerde araştırma görevlileri, öğrencileri organize etmekte ve etkinliklerin düzgün bir şekilde yürütülmesinden sorumlu olmaktadır. Şenliğe katılanlar, önce bu etkinliklere önceden hazırlanmış öğrencilerden bilgi almakta, sonrasında öğrendiklerini uygulamaktadırlar. Halk Bilimi öğrencileri için Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, derslerde öğrendikleri teorik anlamdaki verileri uygulama ve uygulamaya yönelik önemli birer fırsattır.

1953 yılında Benjamin Botkin tarafından kavramsallaştırılan uygulamalı halk bilimi, üniversitelerde teorik anlamda verilen halk bilimine ilişkin bilgilerin, gündelik yaşama ve ihtiyaçlara uygulanması ile halkbilimcilere özellikle kamu ve özel sektörde istihdam fırsatları doğurmuştur. Halkbiliminin akademik anlamda eğitimini almış olanların gelenek taşıyıcıları ve aktarıcıları ile halk arasında iletişimi sağlayarak, geleneksel bilgilerin halk tarafından "kullanılabilir" ve "tüketilebilir" hale getirilmesine hizmet etmeleri hedeflenmiştir. Hymes'in deyişiyle "kilitli mahzenlerde depolanmış kutulardaki muhafazanın dışında; kayıt altına alma, açıklama ve yorumlama aracılığıyla gelenekleri koruma çabaları doğal akıbetlerini, sunumda yani iletişimde bulur" dolayısıyla Hamamönü Hıdırellez Şen-

likleri kuşaklar arasında aktarımı sekteye uğrayan, aktarım ortamları nisbeten ortadan kalkan bir geleneğin korunmasına da hizmet etmektedir (Baron, 2014, s.185). Uygulamalı halk biliminin en önemli alanlarından birisini oluşturan ve pek çok halk bilimciye iş fırsatı sunan festivaller ve kutlamalar, aynı zamanda sıklıkla eleştirilerin getirildiği uygulamalardır:

Halkbilimcilerin hepsi halk festivallerine inanmamıştır. Hatta bazıları orijinal planın çok fazla kapsamlı olduğuna inanmıştır. Bazıları ulusal halk festivalinin yalnızca bu topraklara Britanya adaları tarafından ekilen geleneklerden oluşması gerektiğini düşünmüştür. Onlara göre, halk bilimci bakış açısına göre kovboy, oduncu ve buna benzer diğer ifadeler çok az değere sahipti ve kabul edilen "halk" kelimesine tekabül etmiyordu. Kızılderili ve Latin Amerikalıları dâhil etmenin hiçbir anlamı olmadığını düşünenler vardı. Bir süre sonra bu alanın çok tartışmalı olduğunu ve hiçbir planın tamamen onaylanamayacağını gördük. Eğer halen farklı topluluklarda kullanılmakta olan geleneksel deyişlerin doğru bir resmini gösterirsek ilginin tekrar canlanmasına katkıda bulunabiliriz diye düşündük ve öyle de yaptık (Knott, 2013, s. 216).

Festivallerin ya da geleneksel kutlamaların nasıl organize edileceği konusunda uygulamalı halk bilimciler ve purist halk bilimciler arasında bitmek bilmeyen bir tartışma vardır. Bu anlamda gelenekten beslenen ya da geleneği aynen yansıttığı düşünülen festival uygulamaları konusunda bir uzlaşma sağlamak, herkesin memnun olacağı bir kutlama biçimi planlamak oldukça güçtür. Bu anlamda Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde bu güne ilişkin olarak gerçekleştirilen uygulamalar ve pratikler de benzer eleştirilere açıktır.

Kutlama Mekânı ve Zamanı

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri Mehmet Akif Ersoy Parkı'nda kutlanır, bu park geleneksel bir kutlama mekânı değildir (Şekil 5 ve Şekil 6). Ancak, geleneksel kutlama mekânlarıyla az da olsa benzerlikler taşımaktadır. Kent merkezi düşünüldüğünde yeşil bir alan sayılabilecek bu parkta gerçekleştirilen şenlikte, park içerisinde yer alan çardaklar, etkinliklerin sınıflandırılması ve temalaştırılmasında kolaylıklar sağlamaktadır. Belediye

10 1997-2011 yılları arasında İstanbul/Ahırkapı'da, Ahırkapı Hıdırellez Şenlikleri düzenlenmiştir. Günümüzde sürdürülmeyen bu etkinlik İstanbul'da asırlardır kutlanan Hıdırellez'in gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli roller üstlenmiştir. Sivil toplum örgütlerinin ve sponsorların büyük ilgi gösterdiği Ahırkapı Hıdırellez Şenlikleri, içerik açısından Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nden oldukça farklıdır. Ahırkapı Hıdırellez Şenlikleri'nde Roman müzikleri ve dansları, çalgıcı ayları ve konserler ile Hıdırellez ateşinin üzerinden atlama gibi etkinlikler yapılmaktadır (Aslan, 2012).

Şekil 5. Şenlik Alanı
- Mehmet Akif Ersoy
Parkı.
Kaynak: Ankara
SOKÜM Müzesi
Arşivi.

Şekil 6. Hıdırellez Kapısı - Mehmet Akif Ersoy Parkı.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

tarafından belirlenen bu mekânın seçilme nedeni, şenliğe katılacak kişiler için geniş ve açık bir alan imkânı sunmasıdır. Geleneksel kutlama mekânlarında olduğu gibi kenarında göl, akarsu gibi su bulunmamaktadır.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nin kutlandığı Mehmet Akif Ersoy parkı 'hızır uğrağı' olduğuna inanılan bir mekân değildir. Dolayısıyla Hıdırellez kutlamalarının mekânla ilişkili pek çok uygulaması ve ritüeli Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde görülmez. Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ın buluşmasını görmek için sabah erkenden bu parka gelmek, Hz. Hızır'ın bereketinden faydalanma isteği, alandaki taşları kaldırarak kısmet ya da geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmak söz konusu değildir. Kutlama mekânı, Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri için bir araya gelme ve planlanmış bir etkinliğin deneyimlenmesi için bir toplanma mekânıdır. Gelenekte Hıdırellez kutlamalarının yapıldığı mekânlar gözlemlenerek ve kuşaktan kuşağa aktararak öğrenilen mekânlardır. Mehmet Akif Ersoy parkına ilişkin böyle bir bilgi olmadığından etkinlik alanı süslenir ve bu yolla halkın dikkati bu mekâna çekilmeye çalışılır. Şenliklere ilişkin gazete ve televizyon haberlerinin yaygınlaşması ile birlikte bu şenliğe daha önce katılanların zihninde Mehmet Akif Ersoy parkı Hıdırellez mekânı olarak kodlanmıştır.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri gelenekte olduğu gibi her yıl 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanır. Ancak gelenekte

bugünde iş yapmanın uğursuzluk getireceğine dair inanış kentsel yaşamda karşılığını bulamamaktadır. Tarım ya da hayvancılıkla uğraşan ve mesai kavramının olmadığı kırsal yaşamda zaman, kent ortamında olduğu kadar saatlere bağlı ve hızlı değildir. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nin son iki yıldır haftaiçi mesai saatlerine denk gelmesi katılımcılardan bazılarının “Hafta içi yapıyorsunuz, gelemiyoruz” serzenişinde bulunmalarını doğurmuştur (Çiğdem Şimşek,¹¹ kişisel iletişim, 11 Şubat 2015)

Mekânın Dönüştürücülüğü: Değişen Mekânlar, Dönüşen Gelenekler

Hıdırellez'in bir belediye ve üniversite işbirliğinde kültürel bir etkinliğe dönüşmesinde değişen mekânın mı geleneği dönüştürdüğü yoksa değişen yaşam şartlarının mı geleneği farklılaştırdığı sorularını akla getirmektedir. Bu sorulara verilen yanıtlarda değişen yaşam şartlarının geleneği dönüştürmeye zorladığı bunun mekânla ilgisinin hiç olmadığı ya da sınırlı olduğu öne sürülebilir. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde mekânın geleneksel kutlama pratiklerine uygun olmaktan ziyade kurgusal bir mekân olmasının bu mekândaki kutlama pratiklerini de ister istemez dönüştürdüğü düşünülmektedir. Değişen mekânla birlikte geleneksel aktörlerin yerini, geleneği bilen ancak bu geleneğin bazı yönlerini öne çıkararak, bazı yönlerini gölgede bırakarak kurgulayan aktörlerle beraber Hıdırellez kutlamalarının da değiştiği savlanmaktadır. Dolayısıyla Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde halkın kendiliğinden bir kent ortamında gerçekleştirdiği bir kutlamadan ziyade bilinçli bir şekilde oluşturulmuş ve planlanmış bir kutlamadan söz edilebilir. Bu organize edilmiş ve planlanmış şenlik, katılımcıların toplanma biçimlerinden etkinlik sırasındaki davranış biçimlerine, şenliğin katılanlar için ne anlam ifade ettiğinden seçilen etkinliklere kadar pek çok şeyi dönüştürmekte ve etkilemektedir.

Geleneksel Aktörler, Mektepli Organizatörler ve Protokol

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'ne katılan kişiler kimi zaman bu gelenekleri bilmekte kimi zaman da ilk defa öğrenmektedirler. Oysa ki, geleneksel Hıdırellez kutlamalarında katılımcılar, belirli rollere sahip, aktif kimselerdir. Köyde çömlek dolaştırma, Hıdırellez için yiyecekleri hazırlama, kurban kesme, mezar ziyaretleri gerçekleştirme, çiğ toplama, yeşillik alanlardan ot toplama

gibi bugüne özel gerçekleştirilen eylemlerin hepsi kutlama öncesinde ya da sırasında kimi zaman bireysel kimi zaman da topluca gerçekleştirilen eylemlerdir.

Köylerde mahalle muhtarları ya da köyün yaşlıları, ileri gelenleri gibi 'geleneksel aktörler' tarafından organize edilen Hıdırellez Şenlikleri, Hamamönü'nde geleneği büyük oranda resmî eğitim yoluyla öğrenmiş, 'geleneği bilen/gelenekten haberdar aktörler' tarafından organize edilmektedir. Hıdırellez'e katılmak için çağrı, köylerde bir gece öncesinden gezdiren çömleklele yapılırken, Hamamönü Şenlikleri'nde davetler, afişler ve broşürlerle yapılmaktadır. Dolayısıyla geleneksel kutlamalarda 'kendiliğinden' bir katılım gerçekleşirken, Hamamönü Şenlikleri'nde 'bilinçli kimi zaman da rastlantısal' bir katılım mevcuttur. Öğle arasında yemek yemek için dışarı çıkan memurların katılımı ya da bu etkinlikten haberdar olmayan ve tesadüfen orada bulunan halkın bu etkinliğe katılımı rastlantısal olarak değerlendirilebilir. Afişleri ve reklam panolarını görüp gelenler ya da 'geçen yıl duymuştum bu yıl geldim' diyenler de etkinliğin içeriğinden haberdar olan ya da merak duyan, eğlenmek ya da bu kültürü deneyimlemek amaçlı gelen bilinçli katılımcılardır. Dolayısıyla yüz yüze ilişkilerin sürdüğü ve katılımcıların birbirini tanıdığı Hıdırellez Şenlikleri, kentte -çoğunlukla- birbirini tanımayan kişilerin katıldığı etkinliklere dönüşmüştür. Bu birbirini tanımama hali, birlikte kutlama ve bir şeyleri paylaşma, kendini bir gruba ait hissetme gibi değerlerin farklılıklar göstermesine de neden olmaktadır. Beraber kurban keserek ya da evlerinden bir şeyler getirerek hep birlikte pişirip hep birlikte yiyen, 'benim senin yok, bizim var' diyen geleneksel katılımcılar, kent ortamında kendilerine sunulan etkinlikleri deneyimleyen kimi zaman bu gelenekleri ilk defa öğrenen kişilere dönüşürler. Ancak bu, kent ortamında Hıdırellez kutlamalarına katılanların birlik ve beraberlik duygularını yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Etkinliğe bilinçli ya da rastlantısal katılan katılımcılar, 'kültürlerinin zenginliğini ve renkliliğini' hep birlikte deneyimlemekte ve bir anlamda 'kültürel köklerini keşfettiklerini' ifade etmektedirler. Dolayısıyla 'kültürel kök' diye tanımladıkları şey, onları ortak bir zeminde buluşturmakta ve benzerliklerini keşfetmelerini sağlamaktadır.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, 5 Mayıs sabahından itibaren etkinlik alanına gelen çok sayıda öğrencinin

11 Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Müdürü

katılımıyla başlamaktadır. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi öğrencilerinin büyük bir kısmı aylar öncesinden Hıdırellez günü için çeşitli işler için görevlendirilmektedirler. Bu görevlerinin son provalarını yapmak ve etkinlik alanını hazırlamak için sabah erken saatlerde etkinlik alanına gelirler. Ancak bu başlangıç resmî olmayan bir başlangıçtır. Etkinlik alanının resmî açılışı, Altındağ Belediyesi Başkanı ve Başkan yardımcılarının, Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölüm başkanının ve üniversite personelinin katılımıyla akşam saatlerinde temsili Hıdırellez kapısının kurdelesinin kesilmesiyle gerçekleşmektedir. Bu açılışla birlikte etkinlik alanı resmî anlamda bütün halka açılmaktadır. Protokol, geleneksel ve kendiliğinden olan ritüele resmiyet kazandırmakta ve bu resmiyet hem etkinliğin içeriğini hem de katılım motivasyonunu farklı şekillerde etkilemektedir. Protokolün her bir etkinlik çadırını tek tek dolaşarak bilgi alması ve bazı uygulamalar gerçekleştirmesini yakalamak isteyen haber kanallarından gelen gazeteciler, protokolün geldiği zaman dilimine ayrı bir özen göstermektedirler. Protokolün yarattığı resmiyet bir süre sonra sona ermekte ve katılımcılar resmî açılıştan sonra etkinlik alanını rahatça dolaşabilmektedirler.

Hıdırellez'e Eklemlenen Gelenekler

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde Hıdırellez'le kimi zaman ilişkilendirilen kimi zaman da ilişkilendirilmeyen gelenekler ve uygulamalar, eklektik bir biçimde bir araya getirilmektedir. Bu anlamda, Hamamönü'nde gerçekleştirilen Hıdırellez kutlamalarının geleneği tam anlamıyla yansıtmamasından ziyade geleneğe beslendiği ifade edilebilir. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Ankara kent merkezinde, ilçelerinde ve köylerinde kapsamlı bir alan çalışmasını 2012 yılında gerçekleştirmiştir. Hıdırellez kutlamalarına ilişkin de pek çok bilgi derlenmiştir. Ancak Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'ndeki kutlamaların tipik bir Ankara kutlaması olduğu da iddia edilemez. Türkiye'nin bütün yörelerinde kutlanan Hıdırellezlerden izler bulunabilir.

Âşık Çadırı, Dede Korkut Hikâyeleri, Masal Çadırı, Orta Oyunu, Meddah, Kukla gösterileri; gelenekte olmamasına rağmen, Hıdırellez'le ilişkilendirilerek kimi zaman da etkinliğin daha eğlenceli bir hale dönüştürülmesi amacıyla şenliğe eklenen uygulamalardandır (Şekil 7 ve Şekil 8). Örneğin, Dede Korkut Hikâyeleri'nden Boğaç Han, tiyatrolaştırılarak oynanmaktadır. Bu hikâye, Hıdırellez ile ilişkili olmamasına rağmen içerisinde Hızır'ın geçtiği

Şekil 7. Orta Oyunu-Meddah çadırı.

Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 8. Kukla çadırı.

Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

bir hikâyedir. Âşık çadırında âşıklar, baharı karşılamının sevincini içeren türküleri yer vermektedirler. Bunun dışında Hıdırellez ile doğrudan ilgisi olmayan Masal Çadırı, Orta Oyunu, Meddah, Kukla gösterileri, oyuncak evinde gerçekleştirilen etkinlikler, farklı beğeni ve ilgi alanlarına sahip katılımcılara ilgilerini çekebilecek geleneksel uygulamalar sunmayı hedeflemektedir. Şenliğe katılan pek çok kişi farklı geleneksel uygulamalardan da bu sayede haberdar olmaktadır.

Gelenekte olmamasına rağmen şenliğin bir parçası hâline getirilen bu gelenekler aslında kent ortamında kutlanan şenliklerin kaçınılmaz bir sonucudur. Şenliğin daha ilgi çekici ve görkemli olabilmesi için hem eğlence açısından

öne çıkarılması hem de zenginleştirilmesi sıklıkla benimsenen yöntemlerdendir.

Hikâyenin Gücü: Yeniden Hatırlatılanlar ve Açıklayıcılar

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nin en öne çıkan özelliklerinden biri Hıdırellez'e ilişkin uygulamaları anlatan kişilerin varlığıdır. Her bir etkinlikten görevli öğrenciler, halka bu etkinliği açıklayıcı bilgiler verirler. Bu anlatıların bir kısmı açıklayıcı anlatılardır ve söz konusu etkinliğin halk arasında ne ifade ettiğini, hangi gerekçelerle yapıldığını katılımcılara açıklamaya yöneliktir. Geleneksel Hıdırellez kutlamalarında, geleneksel aktörler kendilerinden önce gelenlerin bu güne ilişkin uygulamalarını taklit eder ve çoğu zaman neyi niçin yaptıklarını sorgulamazlar. Dolayısıyla Hıdırellez ile ilişki pek çok uygulamanın yapılması nedenleri de kuşaklarla birlikte kaybolur. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde etkinliklerin her birinin katılımcılara açıklanmasının temelinde iki gerekçesi vardır. Bunlardan ilki şenlik aracılığıyla kuşaktan kuşağa bilgi aktarımını gerçekleştirmek diğeri ise hikâyelerin gücüyle katılımcıların dikkatini çekerek etkinliklere aktif bir biçimde katılmalarını sağlamaktır. Nisan taşı, yumurta boyama ve tokuşturma, ateşten atlama, salıncakta sallanma, kilit açma, dilek ağacına bez bağlama, mani çömleği ve tuz ekmek hakkı, vb. etkinliklerin başındaki görevli öğrenciler bu uygulamaların neden yapıldığına ilişkin bilgiler vermektedirler. Etkinliklere ilişkin açıklayıcı anlatılar sayesinde katılımcılar, bu güne ilişkin uygulamaları daha bilinçli bir şekilde yerine getirme fırsatı bulmaktadırlar.

Şenlikte bu açıklayıcı anlatıların yanında, bugünün kutlanmasına ilişkin Hz. Hızır ve Hz. İlyas anlatısını katılımcıların bir kısmı ilk defa duymakta, bir kısmı da yeniden hatırlamaktadır. Ankara'ya bağlı köylerde Hıdırellez gününe ilişkin anlatı ve inanışları yaşlı kuşağın bilmesine rağmen orta ve genç kuşak neredeyse unutmıştır. Hıdırellez'e ilişkin pek çok uygulamanın yapılma gerekçesi aslında ritüelle ilişkili olan anlatıdır. Dolayısıyla çok fazla varyant ve versiyon gösterse de Hızır ve İlyas'la ilgili anlatılar Hıdırellez için oldukça önemlidir.

Bu anlatıların kaybolması Hıdırellez'in içeriğinde ve kutlanış amacında da değişikliklerin olmasına yol açmaktadır. Gelenekte kuşaktan kuşağa sözlü bir biçimde aktarılan anlatılar, Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde görselleştirilerek anlatılmaktadır. Temsili bir ab-ı hayat çeşmesi ve boyanabilir balık maketleri kurgulanmakta, Hızır ve İlyas'a ilişkin anlatı bu yolla dinleyicilere anlatılmaktadır (Şekil 9 ve Şekil 10).¹² Anlatılan hikâyenin

Şekil 9. Temsili Âb-ı Hayat çeşmesi.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 10. Kurutulmuş balıkları temsil eden boyanabilir balık maketleri.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

12 Etkinlik alanında anlatılan efsane, İskender Efsanesi olarak bilinir ve şöyledir: "İskender-I Zülkarneyn, içene sonsuz hayat veren ve insanüstü güçler kazandıran ab-ı hayattan söz edildiğini duyar ve bu suyu aramaya karar verir. Hızır ve İlyas ile ordusunun refakatinde yolculuğa çıkar. Âb-ı hayat "karanlıklar ülkesindedir." Yolda fırtına yüzünden ordudan ayrı düşerler. Karanlıklar ülkesine gelince Zülkarneyn sağa, Hızır sola giderek yollarını tayine çalışırlar. Günlere yol aldıktan sonra, Hızır yanında azık olarak getirdiği kurutulmuş balıkları yemek için bir kaynaktan durur. Balıklardan birisi yanlışlıkla suya düşer. Hızır o an ölümsüzlük suyunu bulduğunu anlar. Ancak ilahi bir ses duyar. Ses bu suyu bulduğundan İskender'e bahsetmemesi gerektiği uyarısında bulunur. Hızır, bu sudan içer ve yıkanır. Böylece hem sonsuz bir hayata kavuşur hem de olağanüstü güçler kazanır. Sonra Zülkarneyn ile karşılaşır. Zülkarneyn ab-ı hayatı ararsa da bulamaz (Çiğdem Şimşek, kişisel iletişim, 11 Şubat 2015).

görsel imajlarla desteklenmesi günümüz insanının ilgisini daha çok çekmektedir. Hz. Hızır ve İlyas'ın ölümsüzlük suyunu bulduklarını balıklar canlanınca anlamalarına telmihle oluşturulan balık maketlerinin boyanabilir bir biçimde kurgulanması, katılımcıların kendilerini anlatının ve etkinliğin bir parçası olarak hissetmelerini sağlamaktadır.

Geleneğin Yeniden Yorumlanması ve Popülerleşmesi

Yumurta boyama ve tokuşturma Hıdırellez'de gerçekleştirilen uygulamalardan biridir (Şekil 11). Doğurganlık, yeniden doğuş ve bereket ile ilişkilendirilen yumurta, soğan kabuklarıyla, kök boylarıyla boyanmakta ve haşlanmaktadır. Hıdırellez günü yumurtalar tokuşturulur ve kırılan yumurta kırana verilir. Hamamönü Hıdırellez

Şekil 11. Boyanmış yumurtalar.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şenlikleri'nde, bu etkinlik sırasında alana ayrıca katılımcıların boyaması için yumurta maketleri konumlandırılmakta ve diledikleri renk ve desende boyamaları sağlanmaktadır (Şekil 12). Daha çok çocukların ilgisini çeken bu uygulama, geleneğin günümüz kuşağının beklentilerine uygun bir biçimde yorumlanmasıdır.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde en çok rağbet gören uygulamalardan biri de dilek ağacına dilek bağlama, dilek yazma ve kismet açma ile ilgili uygulamalardır (Şekil 13 ve Şekil 14). Bu uygulamaların bu denli rağbet görmesi, ister kentte ister köyde yaşasın tüm insanların olmasını arzu ettiği şeylere kavuşma isteğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak bu uygulamaların aynı zamanda katılımcıların şenliklere aktif olarak katılabildikleri etkinlikler olduğu da göz ardı edilmemelidir. Masal Çadırı, Dede Korkut Çadırı, Orta Oyunu, Kukla, Meddah Çadırı,

Şekil 12. Boyanabilir yumurta maketi.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 13. Dilek ağacı.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 14. Katılımcılar dileklerini dilerken.
Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Bereket Çuvalları gibi pek çok etkinlikte dinleyici ve seyirci olan katılımcılar dilek ve kısmet ile ilgili uygulamalarda şenliğin aktif bir katılımcısına dönüşmekte ve kendilerini ritüelin bir parçası gibi hissedebilmektedir.

Dilekler konusunda da kent ve köy ortamında farklı yorumlamalar mevcuttur. Gelenekte, olması istenilen şeylerin bir kâğıda yazılması daha sonra bu kâğıtların akarsu, göl ya da denize bırakılması, dolayısıyla bir gizlilik vardır. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde, şenliğin ilk yıllarında dileklerin kâğıda yazıldıktan sonra çuvallara iğnelendiği, zamanla görsel olarak renkli bu uygulamanın “dilek panosu” olarak adlandırılan bir uygulamaya evrildiği görülür. Şenliğe katılanların birbirini tanımaması, dileklerin altına isim yazılmaması gibi pek çok neden

gelenekte gizli olan bu dileklerin açık bir biçimde talep edilmesinden rahatsızlık duyulmamasını doğurmuştur (Şekil 15 ve Şekil 16). Dahası bu dileklerin, dilek sahibi olmayanlar tarafından okunduğu ve bundan büyük bir keyif alındığı da gözlemlenmektedir. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde dilekleri gerçekleştirenler ve ertesi sene yeni dilekler için gelen katılımcılar da mevcuttur.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde Masal Çadırı'nda gerçekleştirilen masal anlatma uygulamaları ile ilişkili olarak Küllü Fatma ve Nardaniye Hanım gibi masal kahramanları, birlikte resim çektirilebilecek figürlere dönüştürülmüştür (Şekil 17 ve Şekil 18). Masal Çadırı'nda masalları dinleyenler sonrasında bu masal kahramanlarının kılığında fotoğraf çektirebilmektedirler. Kahramanların

Şekil 15. Dilek panosu.

Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 16. Dilek panosu

Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 17. Masal kahramanları Küllü Fatma ve Nardaniye Hanım figürleri.

Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

Şekil 18. Masal kahramanları Küllü Fatma ve Nardaniye Hanım figürleri.

Kaynak: Ankara SOKÜM Müzesi Arşivi.

anlatı dünyalarından çıkarılarak görselleştirilmesi aslında bugünün insanların beğenilerinin ve beklentilerinin bir sonucudur.

Sonuç

Kültürel süreklilik, kültür aktarım ortamları ve kültürel uygulamalara ilişkin mekânların varlığı ile ilişkilidir. Kutlama mekânı ve kutlama arasında dinî, simgesel ve fiziksel bağlar bulunan Hıdırellez için de kutlama mekânı hayati öneme sahiptir. Kırsal alanlarda hâlihazırda var olan Hıdırellez kutlama mekânları, nüfusun kente taşınmasıyla birlikte işlevsizleşmektedir. Kentte varolan Hıdırellez kutlama mekânlarının korunması ve kent planlaması yapılırken bu mekânların insanlar için ifade ettiği anlamların göz önünde bulundurulması bu anlamda oldukça önemlidir. Türkiye'nin hemen her kentinde Hıdırlık ya da Hıdırlık Tepe olarak adlandırılan mekânlar vardır, bu mekânlar ya geçmişte Hıdırellez'in kutlandığı ya da halen Hıdırellez kutlanan mekânlardır. Bu mekânların fiziksel anlamda korunması, geleneğin de korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması anlamına gelmektedir. Kentteki kutlama mekânlarının başka biçimlerde değerlendirilmesi doğal olarak burada kutlama yapanların da kutlama ortamlarını ortadan kaldıracaktır.

Ankara'da bu yıl altıncısı düzenlenecek olan Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde kentte kurgusal bir kutlama mekânı ile gelenek yaşatılmaya çalışılmaktadır. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde, mekânının kurgusal oluşu şenliğin "kendiliğinden" gerçekleşmesi yerine "organize" edilmesi sonucunu doğurmuştur. Hıdırellez'in "mektepli organizatörler" tarafından kurgulanması, kutlama amacıyla, içeriğinde, bugüne ilişkin inanış ve uygulamalarda değişikliklere yol açmıştır. Bu değişimlerin bir kısmı, geleneğin organize edilmesine bağlanabileceği gibi bir kısmı da kentin gerektirdiği yaşam biçimlerinin bir sonucudur. Bu anlamda Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri anlatıcılar, görsel figürler ve uygulamalar aracılığıyla gelenek aktarımının yapıldığı, ritüelin inanç boyutundan ziyade eğlence boyutunun öne çıkarıldığı bir uygulamalı halk bilimi örneğidir. Halk biliminin bütün uygulama alanları gibi Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri de gelenek icatlarına ve 'fakelore'a açıktır. Uygulamalı halk bilimine getirilebilecek gelenek taşıyıcılarını ve kültürleri birer nesneymiş gibi sunarak kültürü nesneleştirdiği, "nesnelere zaman ve mekânda sınırlandırıp süreklileştirdiği" eleştirileri Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'ne de getirilebilir. "Otantik olduğu hayal edilen" ancak aslında "geleneksel kültürün

nesneleştirilmesi" olan gelenekler yaratarak "halk kültürünün ölümüne" katkıda bulunduğu da düşünülebilir. Şenliğe katılanları gelenek bombardımanına tuttuğu, gelenek potporilerinin deneyimlendiği bir uygulama olduğuna yönelik eleştiriler yöneltilebilir. Bu eleştiriler, üzerinde düşünülebilir, tartışılabilir ve karşı argümanlar geliştirilebilir. Ancak halen canlı olan ama aktarımı gittikçe azalan bu geleneğin kendine bu şenlikle yeni bir aktarım mekânı ve imkânı bulduğu da unutulmamalıdır.

Geleneğin her kuşak tarafından seçildiği, biçimlendirildiği ve kimi zaman yeniden yaratıldığı düşünülürse Hıdırellez'de geleneğin sapma olarak düşünülen pek çok uygulama aslında geleneğin günümüzde yaşama imkânıdır. Hamamönü'nde kurgulanan kutlama mekânı ile kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel bilgiler yeni bir aktarım ortamı bulur. Kimbilir belki de bu şenlikle birlikte halk bilimcilerin "Ben çocukken şu tepeye çıkar, kuzu keser, Hıdırellez kutlardık" diye bilgi veren yaşlı kaynak kişilerinin yerini gelecekte "Hamamönü'ne gider, yumurta tokuşturur, Hıdırellez kutlardık" diyen bugünün çocukları alacaktır.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1973). Türkiye'de bahar bayramı Hıdırellez. *Antropoloji Dergisi*, 8, 20-25.
- Altındağ'ın sosyo-kültürel dokusu (2011). Ankara: ADAMOR Danışmanlık.
- Ankara'nın somut olmayan kültürel mirası. (2012). (Ed.) M. Ö. Oğuz. Ankara: Grafiker Yay.
- Aslan, F. (2012). İstanbul'da hıdırellez geleneğinin geçmişi, bugünü ve yarını: Ahırkapı örneği. *Folklor/Edebiyat*, 71, 201-235.
- Balaman, A. R. (1983). *Gelenekler, töre ve törenler*. İzmir: Betim Yayınları.
- Barlas, U. (1990). Safranbolu ve Karabük yöresinde Hıdırellez geleneği. *Türk halk kültüründen derlemeler "Hıdırellez özel sayısı."* içinde (ss. 25-43). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.
- Baron, R. (2014). Amerikan kamusal halk bilimi -tarihi, sorunları ve zorlukları (Çev. İmran Gündüz Alptürker). *Uygulamalı halk bilimi içinde* (ss. 177-197). (Ed. M. Öcal Oğuz vd.) Ankara: Geleneksel Yay.
- Çelik, H. (1990). Gaziantep'te Hıdırellez geleneği. *Türk halk kültüründen derlemeler "Hıdırellez özel sayısı."* içinde (ss. 71-77). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.
- Erdoğan, A., Günel, G. ve Kılıcı, A. (2008a). *Osmanlı'da Ankara*. Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.

- Erdoğan, A., Günel, G. ve Kılıcı, A. (2008b). *Tarih İçinde Ankara*. Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 1. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.
- Erman, A. (1990). Tekirdağ'da Hıdırellez geleneği. *Türk kültüründen derlemeler Hıdırellez özel sayısı* içinde (ss. 1-25). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.
- Faulds, S. S. (1994). Designing public spaces for symbolic uses. M.O. Jones (Ed.). *Putting folklore to use içinde* (ss. 150-161). Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit. (2012). İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- İşte Hıdırlıktepe'nin isim hikayesi. 2016. 20 Nisan 2016 tarihinde <http://www.haberankara.com/haber/11375/iste-hidirliktepenin-isim-hikayesi.html> adresinden erişildi.
- Knott, S. G. (2013). 12 yılın üstüne ulusal halk festivali. (Çev. Okan Demir). *Millî Folklor Dergisi*. 99, 215-224.
- Koşay, H. Z. (1935). *Ankara budun bilgisi*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Kutlu, M. (2012). Umudun efendisi Hızır ve Hıdırellez. *Komşu kültürler ve diyalog Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye içinde* (ss. 91-95). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Meydan, F. (1990). Kütahya'da Hıdırellez geleneği. *Türk kültüründen derlemeler Hıdırellez özel sayısı* içinde (ss. 113-123). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.
- Ocak, A.Y. (1999). *İslâm-Türk inançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas kültü*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- ODTÜ-Türk halk bilimi topluluğu kuramsal grubu (2012). Anadolu'da geleneksel kutlamalar bağlamında hıdırellez geleneği ve Fevziye köyü örneği. *Komşu kültürler ve diyalog Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye içinde* (ss. 210-217). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Oğuz, M. Ö. (2007). Folklor ve kültürel mekân. *Millî Folklor Dergisi*. 76, 30-32.
- Oğuz, M. Ö. (2014). Hıdırellez'in Yozgatçısı: Ağrice veya eğrice. *Bozok yazıları içinde* (ss. 31-32). Ankara: Geleneksel Yay.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. *Somut olmayan kültürel miras nedir? içinde* (ss. 165-181). Ankara: Geleneksel Yay.
- Ölçer Özünel, E. (2015). *Eşiktekiler: Gecekondu folklorunda zaman, mekân, insan*. Ankara: Grafiker Yay.
- Özarslan, M. Erzurum'da hıdırellez ile ilgili inançlar ve kimi uygulamalar. *Türkbilig*. 2000 (1), 203-208.
- Selberg, T. (2006). Festivals as celebrations of place in modern society: Two examples from Norway. *Folklore* 117, 297-312.
- Seyirci, M. (1990). Antalya'da Hıdırellez kutlamaları. *Türk kültüründen derlemeler "Hıdırellez özel sayısı." içinde* (ss. 137-143). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.
- TÜİK. (2015). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. 20.02.2016 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507> adresinden erişilmiştir.
- Zanten, Wim van (2002) "Glossary Intangible Cultural Heritage". 12 Nisan 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00265.pdf> adresinden erişilmiştir.